

Historie a vývoj kriminologie

Charakteristika kriminologie, předmět, pojem a význam

Stav, struktura a dynamika kriminality

Vznik kriminologie, historické směry

Uveďte jednotlivé kriminologické školy, jejich charakteristiku

Vznik čsl. Kriminologie, prameny

Faktory kriminality, příčiny a podmínky kriminality

Speciální a obecná prevence

Osobnost pachatele trestných činů, pojem a struktura osobnosti

Kriminogenní faktory formování pachatele, typologie pachatelů

Recidiva, pojem, vývoj názorů na recidivu

Příčiny recidivy, prevence

Viktimologie, pojem, předmět zkoumání

Význam viktimologie pro trestní právo

Proces viktimizace, pojem viktimnosti

Kriminalita mládeže, fenomenologie a etiologie kriminality mládeže

Prevence a profylaxe kriminality mládeže

Návykové látky, alkoholová a nealkoholová toxikománie

Organizovaná kriminalita, pojem, význam, druhy

Stav, prognosa a prevence organizované kriminality, mezinárodní aspekt

Historie kriminologie

- První civilizace (Babylon, Egypt)
  - centrem vzdělanosti i moci chrám
  - Smrt, zmrzačení, vyhnanství
  - Všichni jako svéprávní a plně zodpovědní
- Antická společnost
  - i odnětí svobody
  - Asi 4.st.př.n.l. – první věznice – robury
  - První zmínky o peněžitých trestech
- Středověk
  - Centrem moci stále církvev
  - Duš.choroby i trestná činnost vykládána démonologicky – drastická mučení až smrt k „osvobození duše pro Boha“, chaos v justici
  - Diferenciace moci a výkonu spravedlnosti: vězení církevní, hradní a vojenské
  - Vývoj spol. a obchodu – trest pracovní internace (galeje)
  - 14.-15.st změny postojů k duš.chorým, často pouze vyobcování

Historie kriminologie

- Osvícenství
  - V 17.st. rozvoj výroby – lidi z venkova do měst – rozšíření odnětí svobody (levná prac.síla), i duševně choří
  - Správcové věznic neomezenou možnost trestat (praníře, kůly, odnětí stravy, tělesné tresty)
  - Proporcionalita mezi trestem a trestným činem, Beccaria – účel trestu: ochrana sp., odnětí svobody – převýchova, 18. stol. na ni přechází – vznik penologie
  - Od 2.pol.18.st. – snaha zabývat se kriminalitou šířeji

Kriminologické školy

- Klasická škola trestního práva 18.st.
- Pozitivistická škola konce 19.a poč.20.st.
  - Převážně biologické teorie kriminogeneze
  - Převážně psychologické teorie kriminogeneze
  - Převážně sociologické teorie kriminogeneze
  - Multifaktorové teorie kriminogeneze
- Novodobá (postmoderní) kriminologie 2.pol.20.st.

Klasická škola

- Pozornost na kriminalitu, základy kriminologie jako vědecké disciplíny
- Vychází z osvícenství: stabilita společnosti = spol.smlouva, svobodná vůle
- Omezení mučení, omezení trestu smrti, presumpce nevin, veřejnost trestního procesu, vstup odborníků do trestního procesu (posudky expertů)
- Cesare Beccaria „O zločinech a trestech“ (1764)
  - 1776 zrušila Marie Terezie mučení, 1787 Josef II trest smrti

Klasická škola

- Jeremy Bentham „Uvedení do zásad morálky a zákonodárství“
  - angl. právník, Zločin se nesmí vyplácet, racionální rozhodnutí – kalkul štěstí
  - význam prevence (generální – odměny, a speciální)
- Julien de La Mettrie
  - Lidské chování je potřeba ovlivňovat výchovou
  - Některé zločinné jednání může být způsobeno chorobou
- John Howard: „*State of prisons in England and Wales*“, počátky penologických výzkumů
- Franz Josef Gall – zakl. frenologie, atlas mozku

Pozitivismus

- Osoba pachatele a jeho nebezpečnost v budoucnu, změnit nebezpečné chování, nekontrolovatelné fyzické, psychické a sociální faktory podmiňují chování jedince

Pozitivismus – biologické teorie

- Kriminalita jedinců je způsobená vrozenými biologickými vlastnostmi, příp. získanými biol.pochody
- Cesare Lombroso
  - It. vězeňský lékař – obraz tzv „rozeného zločince“, stigmata degenerace, dědičná, nemožnost převýchovy, postupně sám uznal i jiné příčiny kriminality
  - Enrico Ferri – vícefaktorový přístup, první typologie pachatele
- Od poč. 20.st. studium dědičných vloh: první genealogické studie (Goddard: Kallikakův rod)

MARTIN KALLIKAK

Pozitivismus – biologické teorie

- Ernest Kretschmer – něm. psychiatr, konstituční typologie, jen delikventní populace
- William H. Sheldon – ekto-, endo-, mezomorf
- 47-XYY syndrom
- Výzkum frekvence kriminality adoptovaných dětí
- Endokrinologická teorie, studium dvojčat, psychopatie
- H.G. Canady – neexistuje skutečné vědecké zdůvodnění pro diskriminaci ras

Pozitivismus – psychologické teorie

- 3./4 19. st.
- Osobnost pachatele
- Binetův a Simonův test, (IQ) – delikvent = oligofren (Goddard, mladiství)
- Sigmund Freud – podvědomá motivace chování (velký význam vývoj a zkušenosti jedince z období raného dětství)
  - Teorie obětního beránka
  - Oidipův a Elektrín komplex - potřeba trestu
  - V 60.a 70. letech ZE abolitionismus – odstranění trestů

Pozitivismus – psychologické teorie

- Sociálně psych. teorie (Jeffrey, Akers)- sociální učení nápodobou
- H.J.Eysenk teorie rozdílného podmiňování (strach z potrestání)
- Snaha o prevenci – neúspěšné studie (hlavně mládež)
- Kohlbergova teorie morálního vývoje
- 80. leta, USA „rozený zločinec“ sklon ke kriminalitě součástí struktury osobnosti, snaha o přesnou a včasnou diagnózu
  - Klasifikace WHO: ICD-10 (Evropa)
  - Klasifikace Americké psychiatrické asociace: DSM-IV

Pozitivismus – sociologické teorie

- Kriminalita jako produkt struktury společnosti – kriminalita je do určité míry normální jev (Durkheim, teorie anomie – kriminalita je normální)
  - -> Merton, USA, teorie odchylného chování
- Willem Adrian Bonger – kritika ekonomických podmínek kapitalismu
- Chicagská kriminologická škola
  - Důsledky 1.sv.války, vlivy překotné urbanizace, industrializace a imigrace z Evropy, dopady prohibice a zvyšující se nezaměstnanosti, geografická mapa kriminality, teze o kulturním konfliktu
  - -> Sellin: primární a sekundární konflikt kultur

Pozitivismus – sociologické teorie

- Edwin H. Sutherland: teorie diferencovaného styku – delikvence je naučené chování nápodobou a vzory (kriminality bílých límečků)
  - -> Glaser: teorie diferencované identifikace, úlohu při přijetí vzorů má osobnost jedince
- Teorie kriminální subkultury (Cohen, Cloward a Ohlin, Miller...) – městské mládežnické gangy, nerovné příležitosti k úspěchu, pasivita zločinců
- Teorie sociální kontroly, teorie zábran

Pozitivismus – multifaktorové teorie

- Eleanor a Sheldon Glueckovi, USA, 30.léta
  - Více působících činitelů
  - Snaha o vytvoření predikačního nástroje
  - 5 nejdůležitějších faktorů (rodina a vztahy)
  - Delikventní mládež
  - Opožděné zrání

Postmoderní teorie

- Formální sociální kontrola (labeling approach)
- Oběť a její viktimizace, vztah pachatel-oběť-komunita a jejich spoluzodpovědnost z a trestný čin (viktimologie, restorativní justice)
- Neformální soc.kontrola kriminality a zapojování komunit pachatele i oběti – prevence kriminality (preventivní a restorativní přístupy)
- Výzkumy veřejného mínění o kriminalitě a její kontrole
- Výzkumy účinnosti aplikované sankční politiky
- Výzkumy latentní kriminality (anonymní dotazníková šetření)

Postmoderní teorie

- Kritická (radikální) kriminologie, etiketizační teorie (E.Lemert, H. Becker), teorie konfliktu
  - řeší se delikty nižších vrstev a delikty bílých límečků často s horšími následky jsou opomíjené
  - Jsou společenská pravidla opravdu v zájmu všech?
  - Ten, kdo určí, co je trestným činem, určí také, kdo bude označen za delikventa
- Marxismus, socialistická kriminologie (W. Bonger, R. Quinney, W. Chamblis)
  - kapitalismus – touha po konzumu, jehož výhody nejsou pro všechny – konflikt proletariátu a buržoazie, která si chce udržet postavení a vytváří zákony
  - Po převratech hl. majetková trestná činnost

Postmoderní teorie

- D. Matz 70.léta – poprvé myšlenka zločinu jako zábavy, + G. Sykes: techniky neutralizace vlastního svědomí (popření oběti, odpovědnosti, odsuzujících, bezpráví)
- Sociologie agrese – výklad agresivních skupinových trestních činů, skupinové myšlení, omlouvání agresivity
- Feminizační teorie
  - Rovnoprávné postavení v rodině, domácí násilí, zneužívání dětí
- Vysvětlení podstaty a souvislostí zločinu a cesty k jeho omezování
- Neoklasické teorie : svobodné rozhodnutí chovat se kriminálně
  - GB a USA, navazují na C. Beccarii
  - Geneze trestného činu je výsledkem svobodné vůle, „náklady“ na zločin musí být vyšší než „výnos“
  - Teorie racionální volby (Ronald Clark a Derek Cornish), Ekonomická teorie zločinu (Gary S. Becker), Teorie běžných činností (L.E.Cohen a Marcus Felson)

Porovnání základních směrů kriminologického uvažování

	Klasická a neoklasická kriminologie	Pozitivistická kriminologie
Hlavní předmět zájmu	Trestný čin	Pachatel
Pojetí pachatele	Svobodná vůle Racionální, kalkulující Normální	Předurčený ke zločinu Hnán biologickými, psychologickými a jinými vlivy Patologický
Reakce na zločin	Tresty přiměřené skutku	Léčení a převýchova, které stavějí na individuálních charakteristikách

Kriminologie v ČR

- Počátky přelom 18./19. stol.
- Právní věda a sociologická reflexe sociálních problémů
- 1890 Josef Prušák – „kriminální věda“ – studuje zločin jako sociální jev způsobený individuálními, sociálními i přírodními faktory
  - kriminální antropologie – osobnost pachatele
  - kriminální sociologie – sociální kořeny zločinnosti
- Ve 20. letech 20. st. kriminologie jako věda o zločinnosti (stále dva přístupy)

Kriminologie v ČR

- Nacistická okupace – kriminologie jen na VŠ – uzavření VŠ
- 1948 – 1960 období, kdy se kriminologie nemohla uplatňovat
- 1960 Vědeckovýzkumný ústav kriminalistiky – poznatky ze zemí, kde vývoj kriminologie nebyl přerušen
- Normalizace po 1970 někteří výzkumníci pro nemarxistické úchylinky nuceni odejít
- Výzkumný ústav penologický 1980 pro nepotřebnost zrušen

Kriminologie v ČR

- Po 1989 rozvoj kriminologie, kontakty se zahraničím
- Poč. 90 let (1993) velký nárůst kriminality, zkušenosti obyvatel s korupcí, viktimizace, brutalizace násilné kriminality, nárůst drogové kriminality
- Nelze studovat jako samostatný obor, pouze v rámci forenzních věd na právních fakultách, nebo jako výběrový či volitelný předmět.
  - kriminologové se rekrutují z řad právníků, sociologů, psychologů, případně i jiných vědních oborů

Kriminologie v ČR

- Institut pro kriminologii a sociální prevenci (IKSP)
  - 1960 Vědeckovýzkumný ústav kriminalistiky (Generální prokuratura, MS, MV)
  - 1966 Výzkumný ústav kriminologický - výlučná orientace na kriminologii, správa GP
  - 1990 IKSP
  - 1994 řízen Ministerstvem spravedlnosti
  - Kriminalita mládeže, oběti trestné činnosti, prevence, alternativní tresty, organizovaný zločin, drogová kriminalita

Kriminologie v ČR – mezinárodní zastoupení

- Mezinárodní kriminologická společnost
- Mezinárodní společnost pro trestní právo
- Evropská kriminologická společnost
- Mezinárodní vědecký odborný poradní výbor OSN
- Mezinárodní viktimologická společnost
- Evropská síť prevence kriminality

úkol

- Zjistěte, kdy se ČR stala členem jednotlivých mezinárodních institucí